

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหาสุขภาพจิตตลอดจนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสุขภาพจิตของนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึง 3 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional descriptive design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย (Target Population) คือ นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึง 3 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชากรตัวอย่าง (Sample Population) คือ นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึง 3 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2547 ทุกคนซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 637 คน

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ นิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึง 3 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2547 ทุกคน ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 637 คนเป็นนิสิตแพทย์ที่ยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย และเนื่องจากการวิจัยนี้ศึกษาจากนิสิตทุกคน จึงไม่มีการสุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วยแบบประเมิน 2 ฉบับดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบบันทึกข้อมูลทั่วไป มี 19 ข้อ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับด้านเพศ อายุ ชั้นปี ค่าใช้จ่ายต่อเดือน โรคประจำตัวทางกาย ความสม่ำเสมอของการเข้าเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน รูปแบบของการเข้ามาเรียนในคณะแพทยศาสตร์ สาเหตุที่เข้ามาเรียนคณะแพทยศาสตร์ ความคิดเห็นต่อหลักสูตรการเรียนการสอน ความถี่ของการสอบ การร่วมทำกิจกรรมเสริมหลักสูตร อาชีพของบิดามารดา สถานภาพของครอบครัว บรรยากาศในครอบครัว ความสัมพันธ์กับเพื่อน ความสัมพันธ์กับอาจารย์ และประวัติความเจ็บป่วยทางจิตของสมาชิกในครอบครัว

ส่วนที่ 2 แบบสอบถามสุขภาพจิต SCL-90 (Symptom Checklist -90) ของเลียวนาร์ด อาร์ เดอโรกาลิโอ และรีนัลด์เอส ลิฟแมน ลิโนโตโว(1973)(14,40,41) ซึ่งได้รับการแปลเป็นภาษาไทย และตรวจสอบความเที่ยงตรงอย่างผิวเผิน (Face Validity) โดยละเอียด ชูประยูร, พิมพ์มาส ตาปัญญา และสุจิตรา อุตสาหะ คณะนักจิตวิทยาจากโรงพยาบาลสมเด็จพระยา แบบสอบถามประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 90 ข้อ คำตอบแต่ละข้อเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ในคำถามแต่ละข้อจะเป็นอาการแสดง ซึ่งบ่งชี้ถึงปัญหาสุขภาพจิต 9 ด้าน คือ

1. ความรู้สึกผิดปกติของร่างกาย (Somatization)

ประกอบด้วยข้อความต่างๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นปัญหาหรือความทุกข์อันเนื่องมาจากการเกี่ยว
กับการทำงานที่ผิดปกติของร่างกาย เช่น อาการปวดศีรษะ ปวดหลัง เป็นลมวิงเวียน ฯลฯ เป็นต้น
ในด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 12 ข้อ ได้แก่ 1 4 12 27 40 42 48 49 52 53 56 และ 58

2. การย้ำคิดย้ำทำ (Obsessive compulsive)

ประกอบด้วยข้อความที่จะสะท้อนพฤติกรรมที่มาจากความคิด แรงผลักดัน และการกระทำ
ต่างๆที่รบกวนจิตใจ และบุคคลไม่ต้องการให้เกิดขึ้นแต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ พฤติกรรมเหล่านี้ทำให้สูญเสีย
ความสามารถในด้านสติปัญญาไปด้วย เช่น ต้องทำงานซ้ำๆเพื่อให้แน่ใจว่าถูกต้อง ตรวจสอบตราสิ่ง
ที่ทำไปแล้วซ้ำแล้วซ้ำอีก ฯลฯ เป็นต้น ในด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ ได้แก่ 3 9 10 28 38
45 46 51 55 และ 65

3. ความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับคนอื่น (Interpersonal sensitivity)

ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงความรู้สึกบกพร่องของตนเอง ความรู้สึกว่าตนเองมีปม
ค้อยเมื่อเทียบกับคนอื่น นอกจากนี้ความรู้สึกหมกมุ่นอยู่กับความคิดของตนอย่างรุนแรง ในด้านนี้
ประกอบด้วยข้อคำถาม 9 ข้อ ได้แก่ 6 21 34 36 37 41 61 69 และ 73

4. ซึมเศร้า (Depression)

ประกอบด้วยข้อความที่แสดงอารมณ์เศร้า หมดความสนใจกิจกรรมต่างๆ ไม่มีแรงจูงใจ
และสูญเสียพลังกำลัง รู้สึกท้อแท้ คิดฆ่าตัวตาย อาการเหล่านี้จะมีผลต่อการสูญเสียทางสติปัญญาด้วย
ในด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 13 ข้อ ได้แก่ 5 14 15 20 22 26 29 30 31 32 54 71 และ 79

5. วิตกกังวล (Anxiety)

ประกอบด้วยข้อความที่เกี่ยวข้องกับความวิตกกังวลต่างๆ ที่สังเกตได้ เช่น ความกระวน
กระวายใจ ความรู้สึกกลัว ความประหม่า และความตึงเครียด เช่น กลัวโดยไม่มีเหตุผล หัวใจเต้น
แรงและเร็ว ฯลฯ เป็นต้น ในด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ ได้แก่ 2 17 23 33 39 57 72 78 80
และ 86

6. ความรู้สึกไม่เป็นมิตร (Hostility)

ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงความคิด อารมณ์ หรือการกระทำที่เป็นลักษณะของความ รู้สึกโกรธ ขุ่นเคือง รวมทั้งความรู้สึกว่าเหว่ ทำลายความรู้สึกโต้แย้ง หรือควบคุมอารมณ์ไม่ได้ เช่น มีอารมณ์พุ่งพล่านที่ระงับไม่ได้ รู้สึกอยากตะโกนหรือขว้างปาของ ฯลฯ เป็นต้น ในด้านนี้ ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ 11 24 63 67 74 และ 81

7. กลัวโดยไม่มีเหตุผล (Phobic Anxiety)

ประกอบด้วยข้อความที่สะท้อนให้เห็นกลุ่มอาการ ซึ่งแสดงให้ทราบถึงความกลัวเฉพาะที่มี ต่อคน สถานที่ สิ่งของ หรือเหตุการณ์ต่างๆซึ่งไม่มีเหตุผลและเกินความเป็นจริง ทำให้ต้องหลีกเลี่ยงสิ่งเหล่านั้น เช่น กลัวที่โล่งแจ้งหรือถนน รู้สึกกลัวเมื่อออกนอกบ้านคนเดียว ฯลฯ เป็นต้น ใน ด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 7 ข้อ ได้แก่ 13 25 47 50 70 75 และ 82

8. หวาดระแวง (Paranoid Ideation)

ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงแนวคิดทางด้านโทษคนอื่น ความไม่เป็นมิตร ความระแวง สงสัย ความหลงผิด ความคิดว่าตนเองใหญ่โต การเอาตัวเองเป็นจุดศูนย์กลาง การเสียความควบคุม ตนเอง เช่น รู้สึกไม่วางใจผู้อื่น รู้สึกว่าคนอื่นไม่เห็นด้วยและไม่ร่วมมือ ฯลฯ เป็นต้น ในด้านนี้ ประกอบด้วยข้อคำถาม 6 ข้อ ได้แก่ 8 18 43 68 76 และ 83

9. อาการของโรคจิต (Psychoticism)

ประกอบด้วยข้อความที่แสดงถึงลักษณะความประพัตติที่เป็นแนวโน้มของพฤติกรรม โรคจิต ซึ่งมีตั้งแต่อาการที่ยังไม่แสดงชัด จนถึงอาการที่แสดงชัดเจน เช่น การถดถอยแยกตัวเองหนี สังคม จนถึงลักษณะของความคิด จิตเภท (Schizophrenia) เช่น อาการหูแว่ว มีความคิดว่าถูกควบคุมความคิดจากภายนอก เป็นต้น ในด้านนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 10 ข้อ ได้แก่ 7 16 35 62 77 84 85 87 88 และ 90

ส่วนข้อคำถามที่ไม่ได้จัดอยู่ใน 9 ด้านที่กล่าวมามีอยู่ 7 ข้อคำถาม ซึ่งเป็นข้อคำถามที่เพิ่มเติมเพื่อความเป็นธรรมชาติของแบบสอบถามบางประการ โดยไม่ได้นำมาคิดเป็นคะแนนในด้านใด ด้านหนึ่ง ได้แก่ ข้อที่ 19 60 44 64 66 59 และ 89

เกณฑ์การให้คะแนนของเครื่องมือ

ให้ผู้ตอบแบบสอบถามพิจารณาอาการแต่ละข้อว่า รบกวนเขามากเพียงใดในรอบ 1 เดือนที่ผ่านมา เป็นแบบเลือกตอบ มี 5 ตัวเลือก โดยให้นิสิตแพทย์เลือกตอบเพียงคำตอบเดียวที่ตรงกับความรู้สึกของนิสิตมากที่สุด โดยกำหนดค่าของคะแนนของคำตอบไว้ดังนี้

มากที่สุด	4	คะแนน
ค่อนข้างมาก	3	คะแนน
ปานกลาง	2	คะแนน
เล็กน้อย	1	คะแนน
ไม่เลย	0	คะแนน

โดยลักษณะภาวะสุขภาพจิตทั้ง 9 ด้าน จะมีคะแนนรวมจากต่ำสุดถึงสูงสุดตามลำดับ ดังนี้

ความรู้สึกผิดปกติของร่างกาย	มีจำนวน 12 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-48) คะแนน
การย่ำคิดย้ำทำ	มีจำนวน 10 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-40) คะแนน
ความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับคนอื่น	มีจำนวน 9 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-36) คะแนน
ซึมเศร้า	มีจำนวน 13 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-52) คะแนน
วิตกกังวล	มีจำนวน 10 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-40) คะแนน
ความรู้สึกไม่เป็นมิตร	มีจำนวน 6 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-24) คะแนน
กลัวโดยไม่มีเหตุผล	มีจำนวน 7 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-28) คะแนน
หวาดระแวง	มีจำนวน 6 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-24) คะแนน
อาการของโรคจิต	มีจำนวน 10 ข้อ	คะแนนเท่ากับ (0-40) คะแนน

เกณฑ์การแปลผล

นำคะแนนเฉลี่ยของลักษณะภาวะสุขภาพจิตในแต่ละด้าน เทียบกับเกณฑ์มาตรฐานของบุคคลทั่วไป หากด้านใดสูงกว่าเกณฑ์ปกติ ถือว่ามีภาวะสุขภาพจิตผิดปกติ ในด้านนั้น (โดยคะแนนเฉลี่ยในแต่ละด้าน ได้จากการนำคะแนนรวมของแต่ละด้านหารด้วยจำนวนข้อคำถามในด้านนั้น) ซึ่งเกณฑ์ปกติที่คณะผู้วิจัยโรงพยาบาลสมเด็จพระยาได้ศึกษาและจัดทำไว้มีดังนี้(41,42)

ปัญหาสุขภาพจิต	เกณฑ์ปกติ
1. ความรู้สึกผิดปกติของร่างกาย	0.10-1.30
2. การย่ำคิดย่ำทำ	0.61-1.81
3. ความรู้สึกไม่ชอบติดต่อกับคนอื่น	0.08-1.79
4. ซึมเศร้า	0.42-1.43
5. วิตกกังวล	0.14-1.91
6. ความรู้สึกไม่เป็นมิตร	0.14-1.39
7. กลัวไม่มีเหตุผล	0.18-1.21
8. หวาดระแวง	0.28-1.71
9. อาการของโรคจิต	0.03-1.23

หมายเหตุ : ความหมายของงานวิจัยครั้งนี้ กลุ่มที่มีปัญหาสุขภาพจิต หมายถึง ผู้ที่มีคะแนนในแต่ละหมวด มีค่า T-score > 60

การทดสอบคุณภาพของเครื่องมือ

แบบทดสอบ SCL-90 นี้ ได้รับการหาเกณฑ์มาตรฐาน หาค่าความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่น (reliability) โดยผู้วิจัยหลายท่าน และมีการนำไปใช้อย่างกว้างขวาง และได้ค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือเท่ากับ 0.9287(41)

การรวบรวมข้อมูล (Data Collection)

1. การเตรียมก่อนเก็บข้อมูล

1.1 เตรียมอุปกรณ์การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป และแบบสอบถามสุขภาพจิตให้พร้อม

1.2 จัดทำหนังสือจากภาควิชาจิตเวชศาสตร์ ถึงรองคณบดีฝ่ายวิชาการ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์ขอข้อมูลจำนวนนิสิตคณะแพทยศาสตร์และรายชื่อของนิสิตเรียงตามรหัสประจำตัว จำแนกตามโครงการและเพศ ปีการศึกษา 2547

1.3 จัดทำหนังสือจากภาควิชาจิตเวชศาสตร์ ถึงคณบดี คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อดำเนินการขออนุญาตเก็บข้อมูลในนิสิตแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึง 3 คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในภาคการศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2547

2. การเตรียมรวบรวมข้อมูล

2.1 ติดต่อบริษัทประกันชีวิตกับประธานชั้นปีในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยจะทำการเก็บข้อมูลในช่วงที่นิสิตสอบเสร็จแล้วประมาณ 1 อาทิตย์หรือก่อนสอบประมาณ 1 เดือน โดยผู้วิจัยแนะนำตัว ชี้แจงนิตินิให้ทราบวัตถุประสงค์ สิทธิของการให้ข้อมูล ความเป็นความลับของข้อมูล และขอความร่วมมือในการเข้าร่วมงานวิจัย ผู้วิจัยจะทำการแจกแบบสอบถามหลังจากที่นิสิตเรียนเสร็จในวิชานั้น และให้รวบรวมแบบสอบถามไว้กับประธานชั้นปี ผู้วิจัยจะนัดหมายวันและเวลาในการรับแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง

2.2 ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละชุดที่ได้รับ ก่อนเก็บรวบรวมแบบสอบถามกลับคืนมา

2.3 นำแบบสอบถามมาตรวจให้คะแนนและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติต่อไป

2.4 ในส่วนของ independent variable เนื่องจากบางตัวแปรมีจำนวนตัวอย่างที่อยู่ในกลุ่มย่อยนั้นๆ น้อยมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผลทางสถิติกล่าวคือ ให้ความเชื่อถือต่ำ จึงได้มีการรวมกลุ่มย่อยบางกลุ่มเข้าด้วยกัน โดยที่ยังคำนึงถึงในเชิงทฤษฎี ดังนี้

รูปแบบของการเข้ามาเรียนในคณะแพทยศาสตร์ จาก 5 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 2 กลุ่ม คือ นิตินิที่สอบผ่านทบทวนกับนิตินิที่ไม่ได้สอบผ่านทบทวน (โครงการ โอลิมปิกวิชาการ, โครงการแพทย์ชนบท, โครงการร่วมผลิตแพทย์เพิ่มฯ และ โครงการจุฬาฯ-รพ.ภูมิพลฯ)

สาเหตุที่เข้ามาเรียนคณะแพทยศาสตร์ จาก 5 กลุ่ม+อื่นๆ ให้เหลือเป็น 2 กลุ่ม คือ คิดหรือตัดสินใจด้วยตนเอง(ตนเองชอบและอยากเรียน, เลือกลงตามคะแนนการสอบที่ทำได้) กับคิดหรือตัดสินใจโดยผู้อื่น(บิดามารดาต้องการให้เรียน, เพื่อนชักชวน/ตามเพื่อน, อาจารย์ที่โรงเรียนแนะนำและอื่นๆ)

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จาก 5 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 3 กลุ่ม คือ เกรดเฉลี่ย <2.50 (<2.00 และ 2.00-2.49) 2.50-3.49 (2.50-2.99 และ 3.00-3.49) และ >3.49 (3.50-4.00)

อาชีพของบิดา จาก 6 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 3 กลุ่ม คือ ข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ อาชีพอิสระ (ค้าขาย ธุรกิจและรับจ้าง) และไม่ได้ทำงาน (ว่างงานและอื่นๆ)

อาชีพของมารดา จาก 6 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 3 กลุ่ม คือ ข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ อาชีพอิสระ (ค้าขาย ธุรกิจและรับจ้าง) และไม่ได้ทำงาน (ว่างงานและแม่บ้าน)

สถานภาพของครอบครัว จาก 5 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 2 กลุ่ม คือ บิดามารดาอยู่ด้วยกัน กับ บิดาและ/หรือมารดาไม่ได้อยู่ด้วยกัน (บิดามารดาแยกกันอยู่แต่ยังไม่ถึง 6 เดือน, บิดามารดาหย่ากันหรือ แยกทางกันแล้วมากกว่า 6 เดือน, บิดาหรือมารดาถึงแก่กรรมและบิดามารดาถึงแก่กรรมทั้งคู่)

บรรยากาศในครอบครัว จาก 6 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 3 กลุ่ม คือ มีความสุขรักใคร่กันดี มีความขัดแย้ง(มีความขัดแย้งกันบ้างเพียงเล็กน้อยและมีความขัดแย้งและทะเลาะเบาะแว้งกันบ่อยๆ) และขาดการสื่อสารที่ดี(สมาชิกในครอบครัวไม่มีการพูดจาสื่อสารกัน หรือมีเพียงเล็กน้อย, เจ็บเหงา เนื่องจากทุกคนมีกิจกรรมนอกบ้าน ไม่ค่อยมีเวลาพบปะกัน และห่างเหินเนื่องจากต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความสนใจซึ่งกันและกัน)

ความสัมพันธ์กับเพื่อน จาก 4 กลุ่ม ให้เหลือเป็น 3 กลุ่ม คือ มีเพื่อนสนิท และรักใคร่กันดี ไม่เคยทะเลาะกัน เป็นที่ยอมรับของเพื่อน, มีทะเลาะกับเพื่อน(มีทะเลาะกับเพื่อนบ้างนานๆครั้งและมีทะเลาะกับเพื่อนบ่อยๆและไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับของเพื่อนๆ) และไม่มีเพื่อนสนิทเลยและไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน

ส่วนตัวแปรอื่นๆ เช่น เพศ ชั้นปีที่ศึกษา ฯลฯ ยังคงมีการแบ่งกลุ่มย่อยตามเดิม

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ด้วยการแจกแจงความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. วิเคราะห์หาปัญหาสุขภาพจิต ด้วยการแจกแจงความถี่และร้อยละ
3. วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาสุขภาพจิตกับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีหาความสัมพันธ์ด้วยค่า Chi-Square(χ^2)
4. วิเคราะห์หาความแปรปรวนเพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยภาวะสุขภาพจิตกับข้อมูลส่วนบุคคล โดยใช้วิธี One-way ANOVA และทดสอบความแตกต่างรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe's

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย